

UDK 371.15(047.31)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 5. 5. 2009.
Prihvaćeno: 19. 5. 2009.

**NASTAVNICI I DRUŠTVO ZNANJA: STUPANJ
OBAVIJEŠTENOSTI I ZADOVOLJSTVA NASTAVNIKA**

Prof. dr. sc. Šime PILIĆ

Doris VRDOLJAK

Filozofski fakultet Sveučilista u Splitu

Odsjek za sociologiju

Sažetak: *Danas se i u Europi i u Hrvatskoj, u literaturi i službenim dokumentima, govori o društvu znanja. Takvo društvo uz proizvođače znanja podrazumijeva i njegove "prijenosnike". Društvena funkcija nastavnika i jest prijenos znanja i kulture sa starijih na mlađe generacije.*

U radu se ukratko analiziraju rezultati empirijskog istraživanja čiji je cilj bio utvrditi jesu li nastavnici osnovnih škola dovoljno upoznati sa svrhom i sadržajem HNOS-a, te u kojoj mjeri su zadovoljni svojim poslom i plaćom. Anketno istraživanje provedeno je u rujnu i listopadu 2006. i obuhvatilo je uzorak od 780 nastavnika u srednjoj Dalmaciji. Stupanj zadovoljstva mjereno je na ljestvici od pet stupnjeva. Utvrđeno je da je - u vrijeme anketiranja - sa svrhom i sadržajem HNOS-a 31,8 posto nastavnika bilo dovoljno upoznato, da je njih gotovo 80 posto zadovoljno svojim poslom i samo 24,5 posto svojom plaćom. Utvrđene su razlike s obzirom na dob, radni staž, spol i tip naselja u kojima žive nastavnici, o čemu se potanje govori u ovom radu.

Ključne riječi: *društvo znanja, informiranost o HNOS-u, nastavnici, zadovoljstvo plaćom, zadovoljstvo poslom.*

1. UVOD

Sintagma "društvo znanja" spominje se u ključnim dokumentima Bolonjskog procesa u više navrata i u kontekstu Europe znanja.¹ Društvo znanja koji termin postaje sve učestaliji u društvenim znanostima, ali je dospio i u politiku te

¹ Izbor dokumenata Bolonjskog procesa (njih 13) na engleskom i hrvatskom donosi časopis *Školski vjesnik*, vol. 56, br. 3/2007.

O tome više pišem u opširnijem prilogu *Bolonjski proces kao proces stvaranja Europskog prostora visokog obrazovanja* (Pilić, 2007.).

opću javnost (Prpić, 2005.). U sociologiji obrazovanja raspravlja se o razvoju društva znanja i o utjecaju društva znanja na obrazovanje i promjene u njemu, i u kurikulumu² (npr. Baranović, 2006.). Ta sintagma ukazuje na promjene u kurikulumske politici s prijenosa znanja na razvoj kompetencija. U društvo znanja može se inovativnom školom (Pivac, 2000). »Obrazovanje se bavi prijenosom raznih vrsta znanja« i znanje je važno neovisno o kritici postmodernista i poststrukturalista (Coffey, 2001., str. 37).³ Nastavnici su »na prvoj liniji obrazovne politike i promjene«, a na njihov svakodnevni promjenjivi svijet i rad »utjecale su šire političke promjene« (Coffey, 2001., str. 84-86).

U Republici Hrvatskoj se od školske godine 2006/2007. počeo primjenjivati Hrvatski nacionalni obrazovni standard - HNOS, u osnovnim školama, a njegova će primjena u srednjim školama i gimnazijama započeti 2010. godine. HNOS predstavlja cjelovit pristup obrazovnom procesu koji obuhvaća ciljeve odgoja i obrazovanja, odgojno-obrazovne sadržaje, očekivane ishode učenja i proučavanja te nastavno okruženje (Slaviček i Lukša, 2006.). Prema HNOS-u, program obveznih nastavnih predmeta u osnovnoj školi određen je ciljevima, zadaćama, odgojno-obrazovnim sadržajima i rezultatima koje treba postići poučavanjem/učenjem u svakoj temi. Na stranicama Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (<http://www.mzos.hr>) mogu se dobiti relevantni podaci za sve nastavne predmete.

Isto tako ondje se mogu naći i druge informacije, kao npr. ona u povodu Londonskog ministarskog priopćenja o Bolonjskom procesu (18. svibnja 2007.)⁴

² Općenito o kurikulumu s učeničkog i nastavničkog gledišta, o planiranju i izradi kurikuluma, upravljanju kurikulumom, te posebice o kurikulumske ideologiji kao i o sociologiji znanja i kurikulumu *vidjeti u*: Colin J. Marsh, Kurikulum: *temeljni pojmovi*, Educa, Zagreb, 1994.

³ Usporedi posebno poglavlje 4 *Educational knowledge(s) and the school curriculum* (Coffey, 2001. pp. 37-51) kao i poglavlje 7, *Teachers and teaching*, pp. 84-100.

⁴ "U zaključke rasprava po radnim skupinama ušao je hrvatski prijedlog da u Bolonjskom procesu nakon 2010. posebna pažnja bude usmjerena suradnji na razvoju kvalitete osnovnog i srednjeg školstva. Sudionici radnih skupina prepoznali su da uspjeh Bolonjskog procesa ovisi o obrazovanju, vještinama i kompetencijama učenika koji ulaze u sustav visokog obrazovanja."

London communique iz svibnja 2007. Vidjeti na engleskom, odnosno *Londonsko ministarsko priopćenje* na hrvatskom u: *Školski vjesnik*, vol. 56, br. 3/2007. str. 427-435, odnosno 436-446.

(...) "Ministar Primorac je u svojem izlaganju predstavio Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS) kao Bolonju u malon. U HNOS-u je već postignuto da nastava bude orijentirana na učenika, a ne na učitelja, što je cilj koji još uvijek nije dostignut u većini država u Bolonjskom procesu. Uspjeh koji je Hrvatska ostvarila u smanjivanju enciklopedijskoga znanja i naglašavanja istraživačkog učenja može biti smjernica za slične napretke u Bolonjskom procesu." Detaljnije o tome u: "Doneseno londonsko ministarsko priopćenje o Bolonjskom procesu", MZOŠ, (<http://xxx.mzos.hr>)

Postoje već i radovi o HNOS-u, kao primjerice o promjenama hrvatskog školstva (Dobrota i Župa, 2006.), o njegovoj primjeni u osnovnoj školi (Slaviček i Lukša, 2006.), zatim vodiči kroz HNOS i za roditelje (Klinger, 2006.), metodičke bilježnice (Puljak, 2006.), o oblikovanju nastavnih sadržaja pojedinih predmeta prema HNOS-u, kao npr. iz predmeta informatike (Žitko, 2005.).

Odgojno-obrazovni sustav širi svoj djelokrug, jer »odgojni sustav (je) znatno proširio svoje granice« i »u određenom smislu gotovo svaki socijalni i individualni aspekt svijeta može biti sastavnim dijelom odgojnog sustava« (Lenzen, 2002., str. 156).

Zadovoljstvo nastavnika osnovnih škola sadašnjim nastavnim programom istraživala je Baranović (2006.). Nastavnici su uočili niz slabosti, te stoga teže suvremenom kurikulumu usmjerenu na postignuća i kompetencije učenika. Takav preokret moguć je samo uz sagledavanje razvoja obrazovanja u Hrvatskoj u europskom kontekstu i u procesima globalizacije.

Zadovoljstvo nastavnika poslom istraživano je 2004. godine u dvadeset osnovnih i srednjih škola Zadarske županije (N = 462). Rezultati pokazuju da nastavnici nisu zadovoljni ni uvjetima rada ni statusom svoje profesije. Pa ipak, iskazali su visok stupanj zadovoljstva svojom profesijom (Radeka i Sorić, 2006.).

2. METODOLOŠKA NAPOMENA

Problem koji nas ovdje zanima jest dvojak: (1) Jesu li nastavnici dovoljno upoznati sa svrhom i sadržajem HNOS-a i: (2) U kojem su stupnju nastavnici zadovoljni svojim poslom i svojom plaćom. Dakle, mi ne kanimo raspravljati o HNOS-u, nego iznijeti empirijske rezultate o mišljenju i stavovima nastavnika jesu li *dovoljno* upoznati.

Anketno istraživanje je obavljeno u rujnu i listopadu 2006. i iz opsežnijeg upitnika ovdje prvi put iznosimo svega tri gore spomenuta pitanja. Pitanja smo križali s nekim obilježjima ispitanika.

Uzorak obuhvaća 780 nastavnika u Splitsko-dalmatinskoj županiji u kojoj djeluje 220 osnovnih škola (SLjH, 2006.).

3. REZULTATI I DISKUSIJA

Tablica 1. Jesu li nastavnici dovoljno upoznati sa svrhom i sadržajem HNOS-a?

Upoznati	N	%
Ne	511	68,2
Da	238	31,8
Ukupno	749	100

Tablica 2. Poznavanje HNOS-a po dobnim skupinama

Dobna skupina	Do 30		31-40		41-50		51-60		Preko 60		Ukupno	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Ne	66	62,9	150	67	153	69,5	100	69,9	36	73,5	505	68,2
2. Da	39	37,1	74	33	67	30,5	43	30,1	13	26,5	236	31,8
Ukupno	105	100	224	100	220	100	143	100	49	100	741	100

Tablica 3. Poznavanje HNOS-a prema spolu u %

Spol	Muški %	Ženski %	Ukupno %
1. Ne	64,6	69,0	68,1
2. Da	35,4	31,0	31,9

Tablica 4. Poznavanje HNOS-a s obzirom na tip naselja u kojem žive nastavnici u %

	Gradsko	Prigradsko	Seosko
1. Ne	67,5	74,8	71,4
2. Da	32,5	25,2	28,6
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Tablica 5. Poznavanje HNOS-a s obzirom na radni staž na sadašnjem radnom mjestu

Staż na sadašnjem radnom mjestu u godinama					
	Do 5	6-10	11-20	21-30	31 i više
1. Ne	63,6	66,3	70,0	72,0	69,4
2. Da	36,4	33,7	30,0	28,0	30,6
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

3.1. Poznavanje HNOS-a

Pregledom tablica od 1 do 5 razvidno je da gotovo jedna trećina nastavnika smatra da je dovoljno upoznata sa svrhom i sadržajem HNOS-a. S porastom godina života smanjuje se obaviještenost nastavnika o HNOS-u: dobne skupine do 40 godina natprosječno su upoznate sa svrhom i sadržajem HNOS-a. Muškarci su nešto informiraniji nego žene. Nastavnici koji žive u gradu upoznati su najviše,

a najmanje u prigradskim naseljima. Ako se u analizu uzme radni staž nastavnika na današnjem radnom mjestu, onda se pokazuje da su s porastom godina radnog staža manje obaviješteni, izuzev skupine s preko 30 godina radnog iskustva. Opća informiranost nije vezana uz institucionalno obrazovanje, nego uz praćenje medija i govor svakidašnjice, odnosno svakodnevnih događaja i pojmova⁵.

Jednim drugim istraživanjem, na uzorku od 290 nastavnika (iz 10 škola u prosincu 2006.), dobiven je rezultat da je 64,1 posto ispitanika spremno »uložiti sebe« u provođenje HNOS-a, dok jedna četvrtina (25,2) smatra da nisu osposobljeni za provođenje HNOS-a (Kadum, Vidović i Vranković, 2007.).

Tablica 6. Stupanj zadovoljstva plaćom

Stupanj zadovoljstva	N	%
1. sasvim nezadovoljan	86	11,3
2. uglavnom nezadovoljan	232	30,4
3. ni nezadovoljan, ni zadovoljan	258	33,8
4. uglavnom zadovoljan	171	22,4
5. sasvim zadovoljan	16	2,1
Ukupno	763	100,0

Tablica 7. Stupanj zadovoljstva poslom

Stupanj zadovoljstva	N	%
1. sasvim nezadovoljan	23	3,0
2. uglavnom nezadovoljan	39	5,1
3. ni nezadovoljan, ni zadovoljan	93	12,2
4. uglavnom zadovoljan	453	59,2
5. sasvim zadovoljan	157	20,5
Ukupno	765	100,0

⁵ Vidjeti o tome rezultate istraživanja u radu Zarevski, Kujundžić i Lasić (2002.).

Tablica 8. Zadovoljstvo plaćom s obzirom na dobnu skupinu u %

Dobna skupina u godinama	Do 30	31-40	41-50	51-60	Preko 60
1. sasvim nezadovoljan	12,6	10,9	14,1	8,4	6,3
2. uglavnom nezadovoljan	27,2	30,0	32,7	29,2	31,3
3. ni nezadovoljan, ni zadovoljan	32,0	34,8	30,5	35,1	43,8
4. uglavnom zadovoljan	25,2	22,2	21,8	24,0	16,7
5. sasvim zadovoljan	2,9	2,2	0,9	3,2	2,1
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablica 9. Zadovoljstvo plaćom s obzirom na spol u %

Spol	Muški	Ženski
1. sasvim nezadovoljan	11,0	10,7
2. uglavnom nezadovoljan	32,5	29,6
3. ni nezadovoljan, ni zadovoljan	31,2	35,2
4. uglavnom zadovoljan	23,4	22,6
5. sasvim zadovoljan	1,9	1,9
Ukupno	100,0	100,0

Tablica 10. Zadovoljstvo plaćom s obzirom na tip naselja u kojem žive u %

Tip naselja	Gradsko	Prigradsko	Seosko
1. sasvim nezadovoljan	13,8	11,5	6,5
2. uglavnom nezadovoljan	31,3	26,6	25,0
3. ni nezadovoljan, ni zadovoljan	30,6	38,8	38,0
4. uglavnom zadovoljan	22,0	20,9	27,8
5. sasvim zadovoljan	2,3	2,2	2,8
Ukupno	100,0	100,0	100,0

3.2. Zadovoljstvo plaćom

Sasvim i uglavnom nezadovoljnih svojom plaćom ima 41,4%, a uglavnom i sasvim zadovoljnih gotovo dvostruko manje - 24,5%. U malo slobodnijoj interpretaciji izvan zadovoljnih su nastavnika njih tri četvrtine (Tablica 6). Najnezadovoljnija dobna skupina je ona od 41 do 50 godina. (Tablica 8). Razlike po spolu i tipu naselja postoje u pojedinim stupnjevima.

Tablica 11. Zadovoljstvo poslom s obzirom na dobnu skupinu u %

Dobna skupina u godinama	Do 30	31-40	41-50	51-60	Preko 60
1. sasvim nezadovoljan	1,9	2,6	4,1	2,6	4,3
2. uglavnom nezadovoljan	6,7	5,2	5,0	4,5	4,3
3. ni nezadovoljan, ni zadovoljan	16,2	15,3	9,0	9,0	8,5
4. uglavnom zadovoljan	57,1	55,9	63,3	61,3	57,4
5. sasvim zadovoljan	18,1	21,0	18,6	22,6	25,5
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablica 12. Zadovoljstvo poslom s obzirom na spol u %

Spol	Muški	Ženski
1. sasvim nezadovoljan	1,3	3,3
2. uglavnom nezadovoljan	3,2	5,8
3. ni nezadovoljan, ni zadovoljan	20,0	9,6
4. uglavnom zadovoljan	60,0	59,6
5. sasvim zadovoljan	15,5	21,7
Ukupno	100,0	100,0

Tablica 10. Zadovoljstvo plaćom s obzirom na tip naselja u kojem žive u %

Tip naselja	Gradsko	Prigradsko	Seosko
1. sasvim nezadovoljan	4,5	1,4	1,8
2. uglavnom nezadovoljan	4,7	5,7	3,7
3. ni nezadovoljan, ni zadovoljan	12,9	10,6	10,1
4. uglavnom zadovoljan	59,2	56,7	58,7
5. sasvim zadovoljan	18,8	25,5	25,7
Ukupno	100,0	100,0	100,0

3.3. Zadovoljstvo poslom

Više od tri četvrtine⁶ nastavničke profesije zadovoljno je svojim poslom. (Tablica 7). Slične rezultate dobili su Radeka i Sorić, ali nešto nižu procjenu: »2/3

⁶ Istraživači upozoravaju da "mjerena stupnja 'općeg' zadovoljstva poslom u pravilu uvelike precjenjuje broj ljudi zadovoljnih poslom" (Smerić, 2005., str. 156).

nastavnika zadovoljno je svojim poslom« (Radeka i Sorić, 2006., str. 171). Može se reći da su starije dobne skupine nastavnika zadovoljnije poslom od mlađih. Žene su zadovoljnije od muškaraca. Nastavnici koji žive u ruralnim naseljima zadovoljniji su od onih u urbanim (sa stupnjem urbaniziranosti naselja opada zadovoljstvo poslom nastavnika).

Istraživanjem jedne druge društvene skupine, tj. menadžersko-poduzetničke elite u Hrvatskoj (N = 433), na ljestvici od 1 do 10 ispitivana je mjera zadovoljstva poslom u cjelini. Prosječni stupanj zadovoljstva je $M = 7,76$, što predstavlja razmjerno visok stupanj općeg zadovoljstva poslom. Mlađi ispitanici (do 45 godina) izražavaju viši stupanj zadovoljstva od onih u dobi iznad 45 godina (Smerić, 2005.).

Istraživanje na populaciji svih zaposlenih u Republici Hrvatskoj pokazuje prosječnu ocjenu zadovoljstva poslom 6,90 (Zrinščak, Baloban i Črpić, 2000., str. 456-457).

4. UMJESTO ZAKLJUČKA

Rezultati istraživanja su pokazali da je svaki treći nastavnik dovoljno upoznat sa svrhom i sadržajem HNOS-a. Rezultat je dobiven početkom 2006./07. šk. godine i može se pretpostaviti da bi danas veći broj nastavnika s time bio bolje upoznat.

Zadovoljstvo poslom, u uvjetima podjele rada, može se uzeti i kao »pristajanje na uvjete i status posla« (Krištofić, 1986.). U kontekstu našega rada to znači pristanak na uvjete i status nastavničke profesije u hrvatskom društvu. Povećanjem plaća, s kojima je inače velika većina nezadovoljna, povećao bi se i stupanj zadovoljstva nastavnika u Hrvatskoj.

LITERATURA

1. Baranović, B. (2006.), Društvo znanja i nacionalni kurikulum. u: Baranović, B. (ur.), *Nacionalni kurikulum za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj: različite perspektive*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja
2. Baranović, B. (2006.), Nastavni programi iz perspektive nastavnika i učitelja. u: Baranović, B. (ur.), *Nacionalni kurikulum ...*
3. Coffey, A. (2001.), *Education and Social Change*. Buckingham: Open University Press
4. Demaine, J. (Ed.) (2001.), *Sociology of Education Today*. New York: Palgrave
5. Dobrota, S. i Župa, S. (2006.), "Hoće li HNOS promijeniti hrvatsko školstvo", *Školski vjesnik*, 55 (3-4), str. 271-276

6. (<http://www.mzos.hr>, 18. svibnja 2007.)
7. Kadum, V.; Vidović, S. i Vranković, K. (2007.), "Gledišta učitelja o svojem statusu, motivaciji i HNOS-u", *Napredak*, 148 (2), str. 192-209
8. Klinger, Lj. priredila (2006.), *Vodič za roditelje: o nastavnom planu i programu prema HNOS-u*. Zagreb: Školska knjiga
9. Krištofić, B. (1986.), "Društvene grupe i zadovoljstvo poslom". *Revija za sociologiju*, 14 (1-4), str. 31-40
10. Lenzen, D. (2002.), *Vodič za studij znanosti o odgoju: što može, što želi*. Zagreb: Educa
11. Marsh, C. J. (1994.), *Kurikulum: temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa
12. Pilić, Š. (2007.), "Bolonjski proces kao proces stvaranja Europskog prostora visokog obrazovanja: tragom dokumenata", *Školski vjesnik*, 56 (3). str. 247-271
13. Pivac, J. (2000.), *Inovativnom školom u društvu znanja*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
14. Prpić, K. (ur.) (2005.), *Elite znanja u društvu (ne)znanja*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja
15. Puljak, L. (2006.), *Metodička bilježnica: priručnik za rad po HNOS-u*. Split: Servis obrazovnog standarda
16. Radeka, I. i Sorić, I. (2006.), "Zadovoljstvo poslom i profesionalni status nastavnika", *Napredak*, 147 (2), str. 161-177
17. Slaviček, M. i Lukša, Ž. (2006.), *Primjena HNOS-a u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga
18. Smerić, T. (2005.), Menadžersko-poduzetnička elita - zadovoljstvo poslom i procjene važnosti aspekata posla. u: Čengić, D. (ur.), *Menadžersko-poduzetnička elita i modernizacija: razvojna ili rentijerska elita?* Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
19. *Statistički ljetopis Hrvatske 2006*. Zagreb: Državni zavod za statistiku
20. Zarevski, P., Kujundžić, S. i Lasić, A. (2002.), Opća informiranost pripadnika različitih socio-demografskih skupina. *Revija za sociologiju*, 33 (3-4), str. 159-168
21. Zrinščak, S.; Baloban, S.; Črpić, G. (2000.), "Dostojanstvo čovjeka i rad". *Bogoslovska smotra*, 70 (2), str. 443-470
22. Žitko, B. (2005.), Oblikovanje nastavnih sadržaja prema HNOS-u iz informatike za osnovne škole. u Kosinac, Z. (ur.), *Zbornik radova*. Split: Fakultet prirodoslovno-matematičkih znanosti i odgojnih područja Sveučilišta u Splitu, str. 47-60
23. X X X, (2005.), *Vodič kroz Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

UDK: 371.15(047.31)
Preliminary communication
Accepted: 5. 5. 2009.
Confirmed: 19. 5. 2009.

**TEACHERS AND THE SOCIETY OF KNOWLEDGE:
THE LEVEL OF INFORMATION AND
TEACHERS' SATISFACTION**

**Prof. dr. sc. Šime PILIĆ
Doris VRDOLJAK**
UNIVERSITY OF SPLIT
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

Summary: *Today, both in Europe and Croatia, the bibliography and official documents inform us about the society of knowledge. Such society, besides the 'producers' of knowledge implies its 'transmitters' as well. The social task of teachers is indeed the transfer of knowledge and culture from older to younger generations.*

This work briefly analyzes the results of an empirical research, whose purpose was to determine whether teachers of primary schools were adequately informed with the purpose and the content of the "CNES" (Croatian National Educational Standard), and at which extent they were satisfied with their work and their salary. The poll was conducted in September and October of 2006, and included the sample of 780 teachers in mid Dalmatia. The degree of satisfaction was measured by the scale of five degrees. It was established that, during the poll, 80 percent of teachers were satisfied with their work and barely 24, 5 percent with their payment. The differences in age, active life, gender and the area, in which the teachers live, were established, and this issue is discussed more thoroughly in this work.

Key words: *the society of knowledge, the level of information about "CNES", teachers, satisfaction with payment, satisfaction with work.*
